

УДК 81'2.112.2

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-9.17>

ПРОБЛЕМА МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ ІТ ТЕРМІНІВ В ПРОЦЕСІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ

Кожемяченко Наталія Василівна

старший викладач кафедри перекладу

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, Кременчук, Полтавська область, Україна

Статтю присвячено висвітленню проблеми інтерференції англійсько-мовних ІТ термінів в термінологію української мови під час локалізації програмного продукту сфери комп'ютерних технологій. Розглянуто погляди науковців щодо основних характеристик локалізації в цілому, та ролі процесу перекладу, зокрема. Було встановлено, що хоча процес локалізації має на меті адаптацію або доместикацію текстового супроводу ІТ продукту до норм національної мови, все ж таки прослідковується інтернаціоналізація фахової термінології та поступове засвоєння українською мовою великої кількості іномовних термінологічних одиниць. Проаналізовано сучасні праці дослідників щодо основних прийомів перекладу безеквівалентної комп'ютерної термінології та встановлено, що їх використання сприяє подальшій повній чи частковій інтерференції термінологічних одиниць в цій фаховій галузі. Зроблено спробу виділити основні семантичні групи термінів, які найчастіше засвоюються українською мовою без перекладу. Крім того, було встановлено, що всі терміни мають лексичні відповідності в українській мові, хоча бракує уніфікованих підходів щодо їх створення. Саме відсутність унормованих перекладацьких рішень спричиняє появу термінологічних інваріантів чи відмову від перекладу загалом. В нашій розвідці основну увагу було зосереджено на засвоєних українською мовою власних назвах, пов'язаних з сферою ІТ та безпосередньо термінологічних одиницях. На прикладах доведено, що більшість ІТ термінів мають складну синтаксичну природу, тому найчастіше в текстах вони представлені в формі літерних аббревіатур, які відносять до продуктивних способів поповнення словникового складу мови. Було з'ясовано, що продуктивність аббревіації як способу словотворення в сучасних мовах пов'язують з тенденцією до раціоналізації мови в процесі професійного спілкування. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що за відсутності стандартизації та уніфікації в Україні новітньої ІТ термінології, яка інтенсивно розвивається та поповнюється новими одиницями, процес міжмовної англійсько-української інтерференції буде посилюватись, що унеможливить в подальшому здійснення якісної локалізації ІТ продукту для українського споживача.

Ключові слова: ІТ терміни, безеквівалентна лексика, локалізація, інтерференція, літерна аббревіація,

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. На сучасному етапі розвитку суспільства все більш вагому роль відіграє обмін інформацією в різних професійних сферах. Це особливо важливо для галузі комп'ютерних та інформаційних технологій, які отримали стрімкий розвиток в останні декілька років. Такий інтенсивний розвиток технологій разом із глобалізаційними процесами у сучасному суспільстві призводять до формування та систематизації новітньої термінології ІТ сфери. Без сумніву, у цьому випадку українська мова знаходиться під впливом англійської.

Аналіз лінгвістичних розвідок доводить, що процеси поширення ІТ або комп'ютерних термінів через перекладацьку діяльність демонструють процеси інтернаціоналізації даного пласту лексики, бо, як правило, джерелом появи та поширення її на глобальному рівні виступає англійська мова. Національна мова виступає тією семіотичною системою, яка запозичує

та адаптує ці термінологічні лексеми, враховуючи їх прагматичну направленість та професійно-орієнтовану сферу вживання [6; 7]. **Актуальність** даного дослідження зумовлена, по-перше, провідною роллю науково-технічної терміносистеми в фаховій міжкультурній комунікації в сфері ІТ технологій, по-друге, важливістю локалізації новітніх продуктів програмного забезпечення для розвитку соціальних та виробничих процесів українського суспільства та прийняття продуктивних перекладацьких рішень під час запозичення й адаптації англійсько-українських термінів в процесі локалізації різноманітних текстових форм сфери ІТ українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні українські лінгвістичні дослідження надають перекладачам теоретичні обґрунтування щодо специфіки комп'ютерного та мультимедійного дискурсів – О. Галічкіна, Є. Долуденко, І. Шуміліна, В. Мирошніченко, проблеми української термінології

та термінологічного планування висвітлені в наукових розвідках Т. Кияка, З. Куделько, Б. Рицара, Р. Мисака, Р. Рожанківського, Р. Микульчик, Б. Шуневич, І. Соколової, професійні засади перекладу та локалізації деталізовано в дослідженнях Ю. Онищенко, А. Міщенко, Т. Струк, Л. Білозерської, І. Соколової, А. Піддубного, Г. Зоріна. Але поява нових форм текстових супроводів до продукту в цифровому форматі потребує детального аналізу його стильових особливостей, а також окреслення продуктивних перекладацьких підходів, що покращить якість фахової міжкультурної комунікації.

Теоретичні основи дослідження інтерференції були закладені в наукових доробках У. Вайнрайх, Г. Ведель, Т. Шухардт. Види інтерференції та підходи до її вивчення окреслені в роботах Я. Солдатової й А. Крутобережської. Дослідження В. Н. Комісарова, Р. К. Мін'яр-Белоручева, Й. Хольц-Ментері висвітлюють вплив лінгвістичної інтерференції на процес перекладу. Види інтерференції на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях представлені в дослідженнях В. Карабана, Т. Р. Кияка, В. В. Алімова, О. Клименко, О. Сафіна, Л. Нечаєва та ін.

Формулювання мети і завдання статті.

Мета статті – дослідження особливостей процесу локалізації ІТ продукту загалом та його текстового супроводу зокрема, зважаючи на прояви міжмовної інтерференції в процесі засвоєння українською мовою без еквівалентних англійсько-мовних термінологічних одиниць та власних назв.

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**: 1) з'ясувати природу процесу локалізації в ІТ сфері; 2) встановити роль перекладу в процесі локалізації ІТ продукту; 3) виявити основні передумови міжмовної інтерференції в процесі локалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Українізація текстових інтерфейсів межує з комплексом таких проблем і невирішених питань, як творення, уніфікація і стандартизація україномовної ІТ термінології, проблеми здійснення якісної локалізації, питання українізації стратегічного програмного забезпечення [1, 89-90]. Несформованість українськомовної ІТ термінології проявляє себе у відсутності в Україні єдиного глосарія комп'ютерних термінів, який містив би закріплені й уніфіковані терміни.

Комп'ютерні технології та глобальний Інтернет простір створили для перекладачів дві взаємопов'язані проблеми:

Інтернаціоналізація ІТ продукту як створення продукції у такий спосіб, аби

уможливити її ефективну адаптацію до місцевих вимог або локалізацію з мінімальними втратами. І відповідно до цього інтернаціоналізація тексту як нейтралізація його національної та лінгво-культурної специфіки на етапі створення. Перекладач повинен володіти соціокультурною компетенцією, тобто мати знання метричних стандартів, норм ISO та їх регіональних варіантів, щоб оригінальний контент був готовий для сприйняття у міжнародних колах без будь-яких додаткових змін. Надалі, у разі потреби, така програма, веб-сторінка, додаток може піддаватися обробці, тобто перекладатися, інтерпретуватися і, в подальшому, адаптуватися для використання її аудиторією певного регіону або локалі.

Локалізація ІТ продукту визначається як процес всебічної мовної, технічної та культурної адаптації продукції відповідно до потреб і очікувань конкретного цільового ринку, послуговуючись даною дефініцією, локалізацію тексту розглядаємо як процес створення тексту-перекладу, адаптованого до національних галузевих стандартів, традицій і культури мови перекладу. Наразі процес локалізації стає невід'ємною частиною реалізації програмних продуктів на українському ринку та стратегічним засобом досягнення цільового користувача. Законодавство України зазначає, що локалізація програмних продуктів – це приведення програмних продуктів, які використовуються в Україні, у відповідність із законами України та іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами, що діють в Україні.

В теорії та практиці перекладу часто використовують термін «локалізація», що є виправданим, так як переклад розглядається не тільки як процес, але і як результат – продукт процесу перекладу. Лінгвістична теорія локалізації виступає складовою загальної теорії перекладу, оскільки категоріальний апарат теорії перекладу застосовується для її аналізу та тлумачення як перекладознавчого явища. Під адекватною локалізацією розуміється створення граматично правильного, зрозумілого для кінцевих реципієнтів тексту, що відповідає лексико-стилістичним настановам цільової мови у галузі технічного перекладу, в умовах коректного відображення перекладених повідомлень на екрані комп'ютера та відповідного виконання всіх функцій програмного продукту з новими назвами у його локалізованій версії. Переклад термінів та спеціалізованої лексики розглядається як невід'ємна частина локалізації та характеризується специфічними

труднощами, пов'язаними з цим жанром, що зумовлено постійним оновленням та поповненням терміносистеми новими одиницями [4, 2].

Серед довідкових джерел, які значною мірою сприяють продуктивній локалізації та вирішенню проблеми стандартизації української термінології у цій сфері, виділяються «Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція» за ред. Б. Рицара, який було видано в результаті інтерактивної співпраці численних спеціалістів у рамках проекту громадського словникового проекту «Microsoft Community Glossary Project for Ukrainian», а також відкритий словниковий проект англо-українського словника технічних термінів, що розробляється під егідою компанії Linux. Останній – це один з найбільш інтерактивних словникових проектів з огляду на частотність поповнення новими термінами, що є особливо важливим для досліджуваного типу дискурсу, а також характеризується достатньо високою точністю пропонованих перекладних відповідників.

Текст перекладу створюється для носіїв іншої мови і культури. Отже, при здійсненні перекладу завжди повинні враховуватись національно-специфічні особливості цільової аудиторії. В процесі локалізації програмного забезпечення перекладачам доводиться вирішувати проблему, яка полягає в тому, що багато комп'ютерних термінів відносяться до безеквівалентної лексики, тобто, не мають регулярних відповідностей в українській мові [3, 156].

Можна виділити чотири класи нормативного перекладу термінів загалом: неперекладні терміни, запозичення через транскрипцію, переклад семантичним еквівалентом або функціональним аналогом і калькування [2, 55-56]. Але в першу чергу варто зазначити спосіб має на меті повне копіювання англійського написання терміну, таким чином в українську мову проникають без належної адаптації іншомовні елементи. Таким чином, відбувається часткова або повна інтерференція іншомовного терміна в мову перекладу. У лінгвістичному словнику інтерференція трактується як «взаємне проникнення в мовлення білінгвів елементів різних рівнів двох мов, якими він володіє, що сприймається як іншомовний акцент. Інтерференція є відхиленням від стандартів рідної мови, мовленнєвою помилкою» [5, 211].

В сучасних українськомовних документах залишаються без перекладу та записуються латиницею назви корпорацій: *IBM, Nvidia, AMD, Novell, Microsoft*. Цілком природно, що ці неперекладені назви в українському тексті не

відмінюються. До цієї групи запозичень також можна віднести назви організацій, що працюють на ринку високих технологій. Лексичні одиниці цієї лексико-семантичної групи потрапили в українську мову як літерні аббревіатури:

– «*W3C (World Wide Web Consortium)* – головна міжнародна організація, що розробляє й впроваджує технологічні стандарти для всесвітньої мережі»;

– «*OMG (Object Management Group)* – некомерційна міжнародна організація у формі консорціуму, яка відповідає за розробку та затвердження незалежних ІТ-стандартів об'єктно-орієнтованого програмування»;

– «*VESA (Video Electronics Standards Association)* – асоціація стандартизації відео електроніки»;

– «*OASIS (Organization for the Advancement of Structured Information Standards)* – глобальний некомерційний консорціум, який займається розробкою, конвергенцією й ухваленням відкритих стандартів у рамках міжнародного інформаційного співтовариства»;

– «*PCMCIA (Personal Computer Memory Card International Association)* «асоціація, що займається розробленням специфікацій на модуль розширення для ноутбуків».

Абревіацію відносять до способів поповнення словникового складу мови. Продуктивність даного способу словотворення та значну поширеність скорочень в сучасних мовах пов'язують з тенденцією до раціоналізації мови в процесі професійного спілкування. Найменування пристроїв і технічні дані часто представлені складними багатокомпонентними словосполученнями, тому з метою економії вони використовуються в формі літерних аббревіатурних. Найчастотніше аббревіатурні форми термінологічних одиниць спостерігаються в підмовах:

1. «*Hardware*» – апаратне забезпечення;
2. «*Operating Systems*» – операційні системи;
3. «*Editors and Shells*» – редактори та програмні оболонки;
4. «*Programming Languages*» – мови програмування.

Аналіз мовного матеріалу дає змогу виділити 3 основні семантичні групи ІТ термінів, які представлені літерними аббревіатурами, серед яких одиниці, утворені від скорочень трьох, чотирьох, п'яти та навіть шести-компонентних термінологічних словосполучень:

– **назви технологій:**

– «*CSD (Circuit Switched Data)* – технологія передачі даних»;

– «*CSMA / CD (Carrier Sense Multiple Access with Collision Detection)* – технологія

множинного доступу до загального передавального середовища в локальній комп'ютерній мережі з контролем колізій»;

– «DVB-H (Digital Video Broadcasting – Handheld) – технологія мобільного мовлення, яка дозволяє передавати відеосигнал в цифровому вигляді на мобільний телефон в режимі реального часу»;

– «ADSL (Asymmetric Digital Subscriber Line) – технологія широкосмугового доступу, яка забезпечує передачу швидкісного цифрового сигналу».

– **назви протоколів:**

– «TCP / IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol) – протокол, що здійснює управління передачею даних у мережі»;

– «DHCP (Dynamic Host Configuration Protocol) – мережевий протокол, що дозволяє комп'ютерам автоматично одержувати IP-адресу й інші параметри, необхідні для роботи в мережі TCP / IP»;

– «IMAP (Internet Message Access Protocol) – мережевий протокол прикладного рівня для доступу до електронної пошти».

– **найменування назв мов програмування:**

– «CSS (Cascading Style Sheets) – спеціальна мова, що використовується для відображення сторінок, написаних мовами розмітки даних»;

– «PHP (Personal Home Page Tools) – скриптова мова програмування»;

– «GLSL (The OpenGL Shading Language) – шейдерна мова OpenGL»;

– «BASIC (Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code) – мова програмування високого рівня»;

– «PL / SQL (Procedural Language + SQL) – структурована мова запитів, мова програмування, яка використовується для доступу до баз даних Oracle».

До аббревіатур відносяться також акроніми, які утворюються з початкових літер слів, що входять в словосполучення, об'єднане загальним змістом. Основним завданням при їх складанні є таке чергування голосних і приголосних букв, при якому акронім не тільки повинен зберегти свій первісний зміст, але і легко вимовлятися. Наприклад:

– «VIVID (Video, Voice, Image and Data) – відео, мова, зображення і цифрові дані (Мультимедіа)»;

– «HIPPI (High Performance Parallel Interface) – високошвидкісний паралельний інтерфейс»;

– «GIGO (garbage in, garbage out) – принцип програмування, який вказує, що якщо на вхід програми подаються невірні дані, то і результат не буде правильним»;

– «PES (programmable electronic system) – програмована електронна система».

Такі запозичення спрощують професійне спілкування ІТ фахівців, але перекладач повинен не лише машинально переносити ці форми в український текст перекладу, але й знати повну форму даної аббревіатури обома мовами. Таким чином, можна стверджувати, що просте перенесення вже зафіксованого запозичення вимагає від перекладача знати та на потребу застосувати еквівалент до розгорнутої форми аббревіатури тобто знати постійний відповідник ІТ терміна.

Хоча при локалізації найчастіше повинна використовуватись стратегія доместикації (англ. domestication, naturalisation), тобто перекодування тексту оригіналу засобами мови перекладу таким чином, аби його елементи відповідали культурі адресата, в розрізі українського досвіду можна стверджувати про постійну інтерференцію англійських аббревіатур та власних назв, пов'язаних з ІТ сферою шляхом запозичення повної форми в українську мову.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що терміни сфери ІТ створюються та структуруються за типовими моделями в англійській мові, але сучасний розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій суттєво вплинув на мовні процеси. Перш за все, це стосується лексичного складу, оскільки «технічний бум» спричинив створення спеціальної терміносистеми – комп'ютерної термінології, характерною рисою якої стала висока динамічність розвитку. Комп'ютерні терміни, як прошарок лексики, мають перспективи майбутніх лінгвістичних досліджень, оскільки ця галузь науки супроводжується постійним оновленням комп'ютерної терміносистеми, створенням нових та трансформацією існуючих термінологічних одиниць. Аналіз різножанрових текстів галузі ІТ підтверджує наявність термінів, які мають метафоричну природу. Так наприклад, деякі назви комп'ютерних програми названі за подібністю до певних явищ чи процесів. Саме дослідження таких термінологічних елементів вбачається цікавим та продуктивним для подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булаховський К. А. Стан і проблеми розвитку україномовної локалізації комп'ютерних програм. *Українська мова : науково-теоретичний журнал*. Київ, 2010. № 4. С. 89 – 94.

2. Єнікеєва Є.М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову. *Вісник СумДУ*. Суми, 2001. № 5(26). С. 54 – 59.
3. Міщенко А. Л. Локалізація та інтернаціоналізація перекладу в контексті технічної документації *Наукові записки. Серія: Філол. науки (мовознавство): у 2 ч.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 104 (1). С. 151 – 158.
4. Онищенко Ю. К. Локалізація програмних продуктів у англо-українському перекладі: автореф. дис... к. філол. н.: 10.02.16 – перекладознавство. Київ, 2009. 19 с.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
6. Byrne J. Technical translation. Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht : Springer, 2006. 280 p.
7. Newmark, P. A. Textbook of Translation. London : Longman, 2003. 292 p.

REFERENCES

1. Bulakhovskiy, K. A. (2010). Stan i problemy rosvytku ukrainomovnoii lokalisatsii kompiuternuh proqram [State and Problems of Development of Ukrainian-Language Localization of the Computer Programs]. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Yienikeieva, Y. M. (2001). Osobluvosti perekladu kompiuternuh terminiv na ukraiinsku movu [Features of Computer Terms Translation into Ukrainian]. Sumy. [in Ukrainian].
3. Mishchenko, A. L. (2012). Lokalisatsiia ta internatsionalisatsiia perekladu v konteksti tehnicnoii dokumentatsiia [Translation Localization and Internationalization of in the Context of Technical Documentation]. Kirovohrad [in Ukrainian].
4. Onyshchenko, Y. K. (2009). Lokalisatsiia proqramnuh produktiv u anhlo-ukraiinskomu perekladi [Localization of Software Products in English-Ukrainian Translation]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Selivanova, O. O. (2010). Lnhvistichna entsuklopediia [Encyclopedia of Linguistics]. Poltava. [in Ukrainian].
6. Byrne, J. (2006). Technical translation. Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht : Springer. 280 p.
7. Newmark, P. A. (2003). Textbook of Translation. London : Longman. 292 p.

THE PROBLEM OF IT TERM INTERLINGUAL INTERFERENCE WITHIN THE LOCALIZATION PROCESS

Kozhemiachenko Nataliia Vasylivna

Senior Lecturer at the Translation Department

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyy National University

Str. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, Poltava region, Ukraine

The article deals with detailing the English IT term interference into Ukrainian terminology within the software localization process. We analyze the various scholar approaches to the basic characteristics of localization and the role of the translation process as its constituent part. It was found that although the localization process aims to adapt or domesticate the IT terms to the norms of the national language, there is still an internationalization of professional terminology and gradual assimilation of foreign terminological units into Ukrainian. The article underlines the basic translation methods for the non-equivalent computer terminology suggested in the modern research works. Mostly such translation methods prove to support either full or partial interference of foreign IT terms. There is an attempt to identify the main semantic groups of IT terms being more regularly absorbed into Ukrainian without any translation. Our scientific research was mainly focused on the proper names and terminological units borrowed into the Ukrainian language, with being related to the IT sphere. Referring to lingual analysis, we can point out that most IT terms have a complex syntactic nature, so in the texts they are regularly presented in the form of letter abbreviations, being a productive way to replenish and enrich the vocabulary of the language. It was also cleared up that the productivity of the abbreviation as a way of word formation in modern languages is associated with the tendency to rationalize the process of professionally oriented communication. The analysis allows confirming that without the standardization of the newly appeared IT terminology, the process of interlingual English-Ukrainian interference will intensify, with further preventing the quality of IT product localization.

Key words: *IT terms, non-equivalent lexis, localization, interlingual interference, abbreviation.*